

monumentnummer :
straat + huisnr. : Zeelandsestraat 65
postcode + plaats : 6566 JA Millingen aan de Rijn
naam object : Groot Zeeland
kad.aanduiding :
bescherming : (nog) geen bescherming
oorspr.functie : kasteel met bijgebouwen
huidige functie : woonhuis
bouwtype :
bouwjaar : voor 1307, 17de eeuw en 1986
architect :
bouwstijl :
inventarisator : Monumenten Advies Bureau-FH
datum beschrijving : 17 december 2014
datum foto : augustus 2000

Ligging en stedenbouwkundige context

Het terrein met daarop onder meer het herbouwde huis is gelegen in het landelijke gebied van de voormalige heerlijkheid Zeeland, ten zuidwesten van Millingen. Het in hoofdopzet rechthoekige terrein omvat een terp waarop de bebouwing staat. De Zeelandsestraat is aan de westzijde middels een ombuiging om het terrein geleid. Een oude oprit naar het huis ligt in het verlengde van de Zeelandsestraat gericht naar het dorp Millingen.

Historie en stijl

Het dorp Millingen aan de Rijn ligt ten noordoosten van Nijmegen op de zuidoever van de Rijn. Aan de oostzijde van het dorp loopt de Duitse grens. Het gebied tussen Nijmegen en Kleef (Duitsland) wordt de Duffelt genoemd. Dorpskernen in het riviergebied zijn vaak gesitueerd op oude oeverwallen. Deze hoger gelegen gronden bieden enige bescherming tegen hoogwater. Deze vestigingsplaatsen werden in de loop van de tijd door mensen versterkt door het maken van ophogingen, zogenaamde pollen of terpen. Het dorp Millingen is gelegen op een oeverwallensysteem daterend uit de Romeinse tijd. De Heerbaan doorkruist het dorp en vorm onderdeel van een historisch tracé van Leiden tot Keulen, eveneens daterend uit de Romeinse tijd. Het huidige stratenpatroon van Millingen dateert verder uit de middeleeuwen. Hoewel het dorp Millingen aan de *Rijn* heet, zien de inwoners van het dorp dit anders. Het water waaraan Millingen ligt, vanaf de Duitse grens tot de vertakking in de Waal, heet het Bijlandsch Kanaal, vernoemd naar de Graaf Bijland (spreek uit Bieland), die ooit opdracht gaf het kanaal te graven. Binnen de gemeentegrenzen ligt naast Millingen het buurtschap Zeeland.

Tot 1798 was Millingen een heerlijkheid in bezit van de graaf van Bergh. Zeeland was een aparte heerlijkheid die leenroerig was aan dit graafschap. De middeleeuwse dorpskerk was in 1628 door de heer van Millingen aan de protestanten overgedragen. In 1794 werd de dorpskerk weer aan de katholieken teruggegeven. In 1913 - 1914 werd ter plaatse van de oude kerk een neogotische kruisbasiliek gebouwd. De hervormden bouwden in 1880 een kerkje aan de Rijndijk. De zetel van de heer van Millingen, Huis Millingen, moet ten noordwesten van de dorpskerk hebben gestaan. De heerlijkheid Zeeland is waarschijnlijk in 1307 ontstaan als een ontginning toen de

broekgrond systematisch werd verkaveld. Het centrum van de heerlijkheid was de Hoberg, een kasteel dat heeft gestaan op de plaats van de huidige hoeve Groot Zeeland.

Groot Zeeland, ofwel het voormalige kasteel de Hoberg

Het perceel Zeelandsestraat 65-67 is ten kenschetsen als een kasteelplaats die tenminste dateert uit de late 13de- of vroege 14de eeuw. Oude kaarten en archiefstukken maken de bijzondere historie van deze plek duidelijk. Onderstaande informatie is ontleend aan A.G. Schulte, *De Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Het Rijk van Nijmegen. Oostelijk gedeelte en de Duffelt*, 's-Gravenhage 1983, pp. 104-107 en aan Wil Oteman, "Groot Zeeland" in Millings Jaarboek 2000, pp. 13-29.

Zeeland behoort als nederzetting tot de zogenaamde laat middeleeuwse broekontginningen, volgens sommigen in de verkavelde vorm als heerlijkheid ontstaan in 1307. Dergelijke ontginningen van lage broeklanden nabij rivieren werden in deze periode in deze regio op meer plaatsen gerealiseerd, onder meer ook in het Land van Maas en Waal. Het hier beschreven kasteel de Hobergh ("ho" verwijst naar hoog en "bergh" naar de terp waarop het oorspronkelijke adellijke huis werd gebouwd) werd de kern van de bescheiden heerlijkheid Zeeland, gelegen aan de weg tussen Millingen en Wyler. De heerlijkheid grensde weer aan de heerlijkheid Millingen. In de 18de eeuw werd het complex omschreven als het Huijs Zeeland en pas in het begin van de 19de eeuw is sprake van de naam Groot Zeeland. Naast het kasteel telde de heerlijkheid al van het begin ook drie hofsteden, die stonden bij het kasteel, bij het huidige Klein Zeeland en de boerderij de Zeelandse Hof. Het kasteelterrein en de twee andere hoeves Klein Zeeland en Zeelandse Hof vormen tezamen de oorsprong van dit gebied 't Zeeland.

De hiervoor genoemde artikelen gaan ruimschoots in op de bezits- en bewoningsgeschiedenis. Hier geven we een opsomming van de belangrijkste fasen. In 1307 krijgt Otto van Bylant van Diederik, heer van Bylant drie hofsteden van de Hobergh in leen. Op 24 juli 1473 wordt het gebied Kleefs bezit als Karel van Bourgondië De Duffelt in erfelijk bezit geeft van de hertog van Kleef. Het vermoeden bestaat dat het versterkte huis in de 16de- of vroege 17de eeuw dusdanig in verval is geraakt dat het grotendeels verdween en de resten werden opgenomen in een grote L-vormige hoeve. Achter het huis stond parallel daaraan een grote schuur en in 1773 werd westelijk van het huis een driebeukige schuur vrijstaand bijgebouwd.

Op een oude kaart van 1795 is de heerlijkheid Zeeland met het dan nog omgrachte terrein van Groot Zeeland (Huijs Zeeland) aangegeven. Duidelijk zichtbaar daarop is ook dat de Zeelandsestraat toen al om het terrein werd heen geleid. Het is niet ondenkbaar dat op het terrein vroeger ook een slotkapel, gewijd aan Sint Antonius heeft gestaan. Schutjes maakt daar in zijn boek over de geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch (deel V) melding van. De vicariegoederen (landerijen) van deze kapel zijn in 1699 verkocht en later door overstroming onbruikbaar geworden.

Het huis bezat op foto's voor de brand nog vensters met veel-ruits schuiframen volgens een 18de eeuws model. Het huis had in de as van de oprijlaan een opvallende entreepartij met drie keperboognissen en daarboven een stenen topgevel met trappen en doorgestoken trappen volgens Gelders model, waarschijnlijk ontstaan in de tweede helft van de 19de eeuw. Het oostelijke deel van het huis (links van de entree) was getuige de opkamervensters onderkelderd met twee ruime gewelfkelders. Het vermoeden bestaat dat deze kelders eertijds behoorden tot het kasteel, mogelijk ook met delen van het opgaande muurwerk.

Op zondag 4 januari 1976 brak er in het huis brand uit. Het huis en een deel van de schuur erachter gingen hierbij verloren. Alleen delen van de gevels bleven overeind staan. Het zou nog ruim tien jaar duren voordat het huis werd herbouwd. Niet duidelijk is in hoeverre de kelders en opgaand muurwerk daarbij zijn gehandhaafd.

Advies:

Uit bovenstaande informatie kan al worden afgeleid dat de cultuurhistorische waarde van dit terrein met gebouwen heel hoog is, immers de huidige structuren en ontginning van dit gebied zijn ontstaan vanuit deze kasteelplaats. Als er nog middeleeuwse bouws substantie in het huis aanwezig is dan behoren die delen thans tot de oudste nog overeind staande bouwdelen van de gehele gemeente Millingen, dus dan is ook de bouwhistorische- en architectuurhistorische waarde heel hoog te noemen. Uiteraard zal alsnog een bezoek ter

plaatse noodzakelijk zijn om te kunnen vaststellen in hoeverre er nog oude bouwsubstantie voorhanden is. Mocht dat het geval zijn dan is bescherming als monument van tenminste het huis wenselijk te noemen.

Overigens is er naar onze mening wat betreft het terrein als geheel zeker ook sprake van hoge archeologische waarde. Opgravingen in 1976 en 1978 bij een deel van het terrein brachten al bewoningsporen uit de ijzertijd en middeleeuwen aan het licht. De verwachting is dat op het terrein nog veel meer resten van het kasteel en bewoning uit de middeleeuwen verborgen liggen.

Literatuur en bronnen:

Schulte, A.G, *De Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Het Rijk van Nijmegen. Oostelijk gedeelte en de Duffelt*, 's-Gravenhage 1983;

Stenvert, R. e.a., *Monumenten in Nederland: Gelderland*, Zwolle 2000;

Wil Oteman, "Groot Zeeland" in Millings Jaarboek 2000, pp. 13-29.

Bouwdossiers in archief gemeente Millingen aan de Rijn;

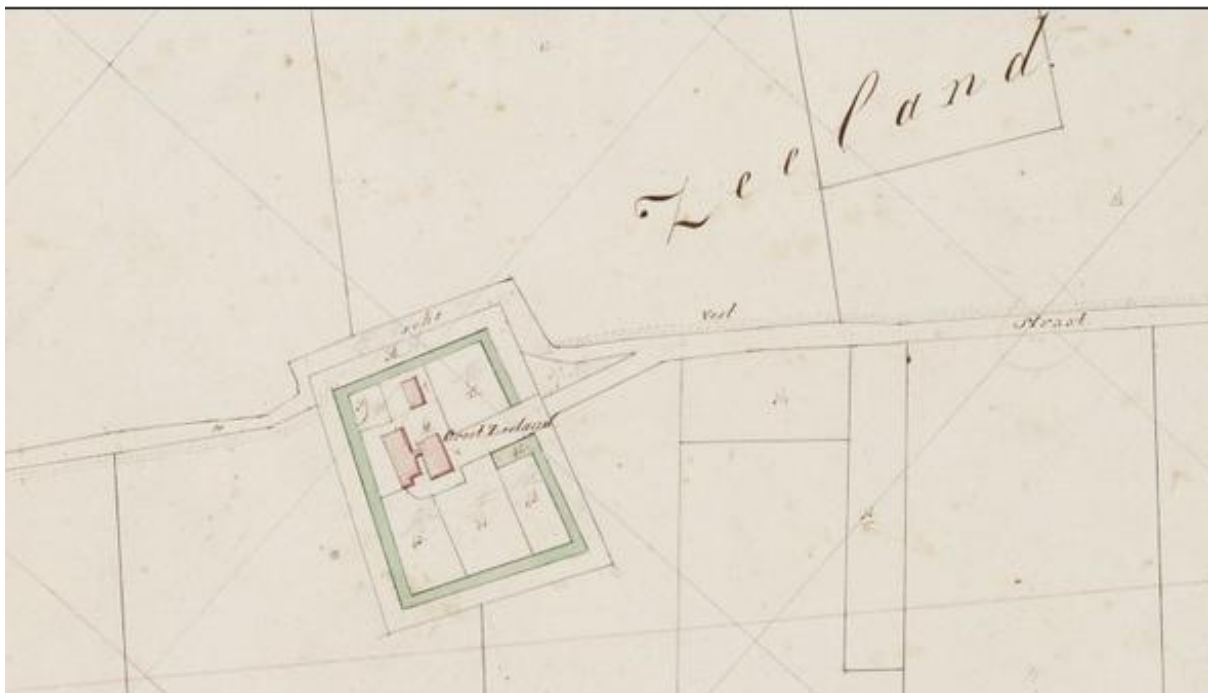
www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Gemeente_Millingen;

Millingen aan de Rijn in oude en nieuwe ansichten (www.erikjanssen.demon.nl)

Beeldbank RCE

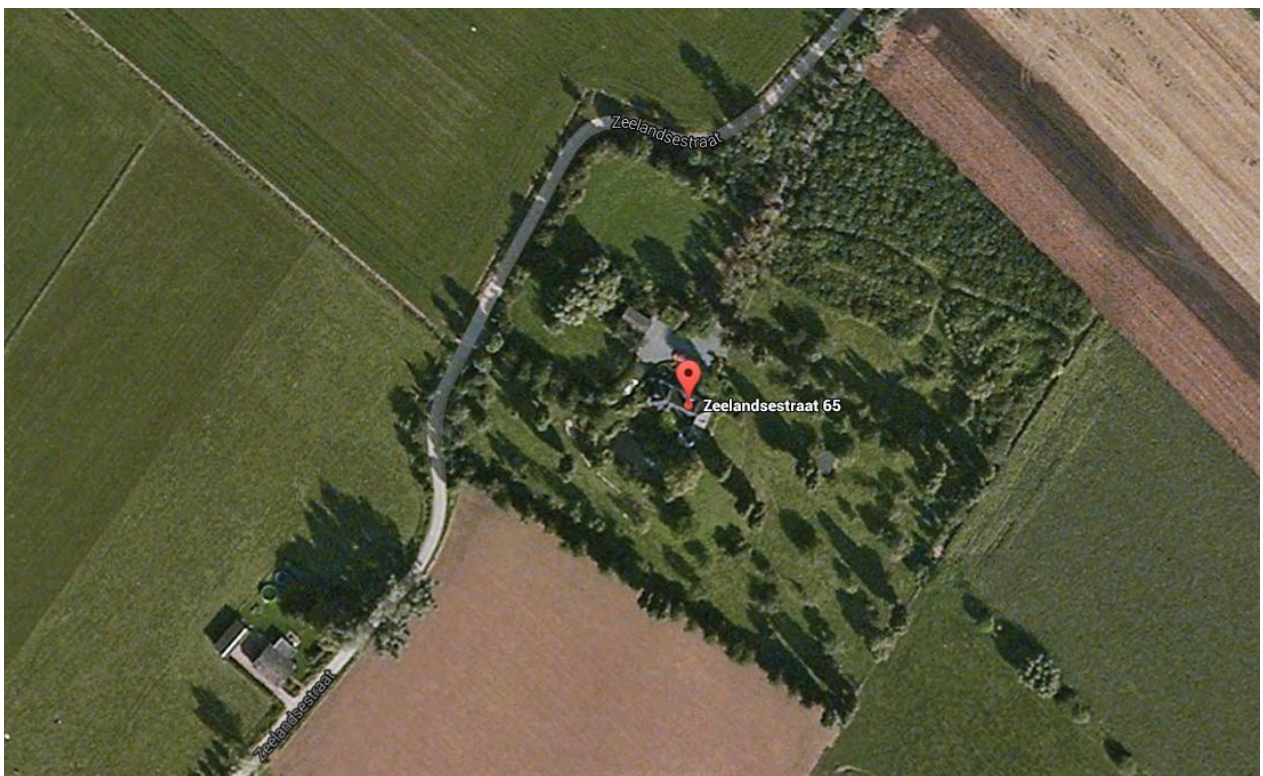
Afb. 1: Heerlijkheid Zeeland met het Huijs Zeeland op een kaart van 1795. Uit: Millings Jaarboek 2000

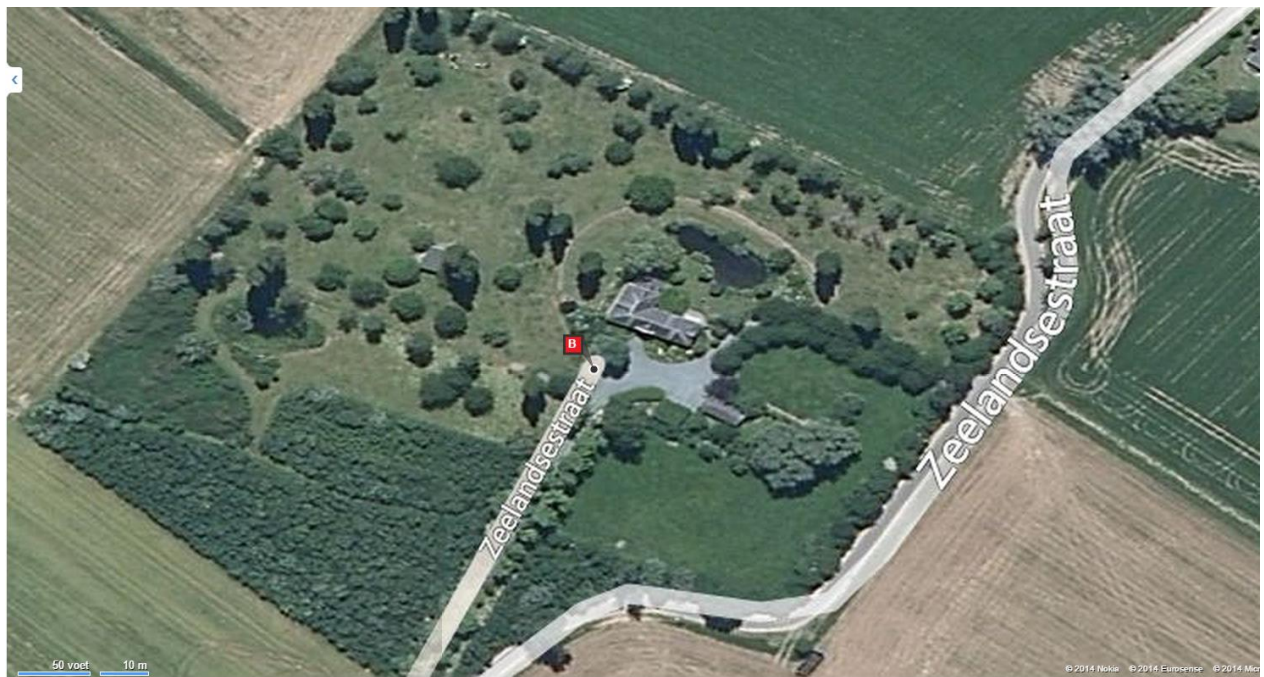
Afb. 2: Groot Zeeland op de kadastrale minuut (sectie B blad 1) van 1832. De gracht is dan nog aanwezig. Watwaswaar.nl

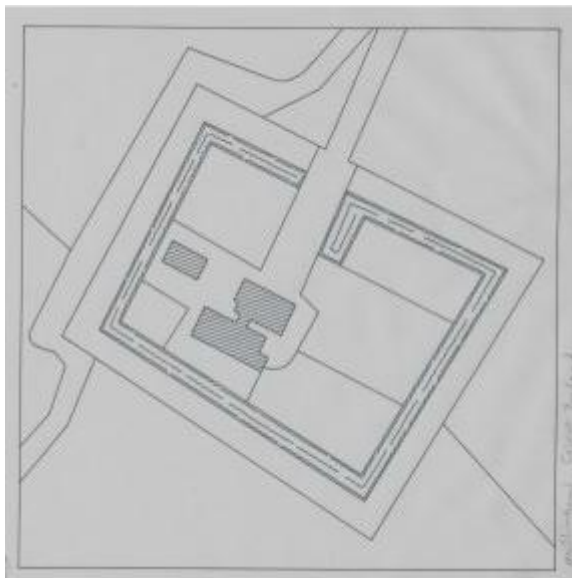
Afb. 3: Groot Zeeland op een luchtfoto van de RAF 19-9-1944. Watwaswaar.nl

Afb.4: Groot Zeeland op de satelietfoto van Google Maps 2014

Afb. 5: Groot Zeeland op satelietfoto van Bing Maps.

Afb. 6: Groot Zeeland op minuutplan 1820 (links) en minuutplan 1980 (rechts) kopie door T. Brouwer RCE

Afb. 7: Het complex in 1970. Foto A.J. van der Wal RCE Beeldbank

Afb. 8: Het complex in 1970. Foto A.J. van der Wal RCE Beeldbank

Afb. 9: Het huis, voorgevel in 1970. Foto A.J. van der Wal RCE Beeldbank

Afb. 10: De schuur uit 1773 met jongere bijshuur in 1970. Foto A.J. van der Wal RCE Beeldbank

Afb. 11: Rechter zijgevel van het huis in 1970. Foto A.J. van der Wal RCE Beeldbank

Afb. 12: Huis en schuur na de brand omstreeks 1980 RCE Beeldbank

Afb. 13: De schuur uit 1773 volledig vervallen kort voor de sloop. Foto SHBO. RCE Beeldbank